

Research Article

Dor: 20.1001.1.25385968.1402.18.3.2.3

Evaluating the Effects Tourism Complex in Urban Empowerment on Parsabad Moghan Township

Behrooz Mohamadi Yeganeh¹, Mehdi cheraghi^{2*} & Soraya Nasiri³

1. Associate Professor, Department of Geography, University of Zanjan, Zanjan, Iran

2. Assistant Professor, Department of Geography, University of Zanjan, Zanjan, Iran

3. M.A in Geography & Tourism Planning, University of Zanjan, Zanjan, Iran

* Corresponding author: Email: mahdicharaghi@yahoo.com

Receive Date: 03 March 2022

Accept Date: 27 August 2022

ABSTRACT

Introduction: Tourism, as the largest social movement, has multiple cultural and spatial consequences for urban areas. Therefore, in order to effectively develop tourism and enhance its positive consequences, it is necessary to recognize and pay special attention to the role of tourist complexes.

Research Aim: The aim of this research is to evaluate the Tourism Empowerment Composite Scale in the township of Parsabad-Moghan.

Methodology: This research is descriptive-analytical in nature and practical in terms of purpose. Library and field methods, including observation and questionnaire, were used to collect data. The statistical population for the study was determined in Parsabad city, with a sample size of 352 individuals according to Cochran's formula, including residents from two cities with and without complexes. The questionnaires were completed using a systematic sampling method.

Studied Areas: Parsabad Moghan County is a relatively extensive plain, covering approximately 14% of the total area of Ardabil province, with an area of over 1383 square kilometers. It is the northernmost region in Ardabil province.

Results: In order, the economic aspect (733/0), the social aspect (695/0), and the environmental aspect (214/0) play the most significant role in distinguishing the urban capabilities between the two groups - the city of Aslanduz with tourist complexes and the city of Tazekand without tourist complexes.

Conclusion: Dimensions of urban empowerment between two urban groups with tourist complexes and those without tourist complexes predict about 51% of the variance and in the variable of urban empowerment, it is predicted that 50% of the changes in urban empowerment are not examined by other factors in this study.

KEYWORDS: Tourism, Urban Tourism, Empowerment, Parsabad Moghan Township

فصلنامه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۸، شماره ۳ (پیاپی ۶۴)، پاییز ۱۴۰۲
شاپای چاپی ۰۹۶۸-۲۵۳۸ شاپای الکترونیکی ۰۹۵۵X-۲۵۳۸
<http://jshsp.iaurasht.ac.ir>
صص. ۴۸-۳۷

Dor: 20.1001.1.25385968.1402.18.3.2.3

مقاله پژوهشی

ارزیابی اثرات مجتمع گردشگری بر توانمندسازی شهری در شهرستان پارس آباد مغان

بهروز محمدی یگانه^۱، مهدی چراغی^{۲*} و ثریا نصیری^۳

۱. دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
۲. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
۳. دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

* نویسنده مسئول: Email: mahdicharaghi@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۲ اسفند ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۰۵ شهریور ۱۴۰۱

چکیده

مقدمه: گردشگری به عنوان بزرگترین تحرک اجتماعی، دارای پیامدهای فرهنگی و فضایی متعدد برای نواحی شهری است؛ بدین جهت برای اثربخش کردن هرچه بیشتر توسعه گردشگری و ارتقاء پیامدهای مثبت آن، نیازمند شناخت و توجه ویژه به نقش مجتمع‌های گردشگری می‌باشد.

هدف پژوهش: هدف پژوهش حاضر ارزیابی مقیاس مجتمع گردشگری بر توانمندسازی شهری در شهرستان پارس آباد مغان است.

روش‌شناسی تحقیق: این پژوهش از نظر ماهیت توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. برای گردآوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی شامل مشاهده - پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری در مورد بررسی در شهرستان پارس آباد که طبق فرمول کوکران ۳۵۲ نفر از بین ساکنان دو شهر دارای مجتمع و فاقد مجتمع به‌عنوان حجم نمونه تعیین و با استفاده از روش نمونه‌گیری سیستماتیک پرسشنامه‌ها تکمیل شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: شهرستان پارس آباد مغان جلگه‌ای نسبتاً گسترده‌ای است که با مساحتی بالغ بر ۱۳۸۳ کیلومترمربع حدود ۱۴ درصد از مساحت استان اردبیل را به خود اختصاص داده و شمالی‌ترین منطقه در شهرستان استان اردبیل می‌باشد.

یافته‌ها: به ترتیب بعد اقتصادی ۰/۷۳۳، بعد اجتماعی ۰/۶۹۵ و بعد و زیست محیطی ۰/۲۱۴ بیش‌ترین نقش را در تمییز توانمندی شهری بین دو گروه - شهری دارای مجتمع‌های گردشگری شهر اصلاندوز و فاقد مجتمع‌های گردشگری شهر تازه‌کند ایفا می‌کنند.

نتایج: ابعاد توانمندسازی شهری بین دو گروه شهری دارای مجتمع‌های گردشگری شهر و فاقد مجتمع‌های گردشگری حدوداً ۵۱ درصد تغییرات واریانس و در متغیر توانمندسازی شهری را پیش‌بینی نموده و حده ۵۰ درصد تغییرات توانمندسازی شهری توسط عواملی دیگری در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفت، پیش‌بینی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: گردشگری، گردشگری شهری، توانمندسازی، شهرستان پارس آباد مغان

مقدمه

گردشگری پدیده‌ای است که در سال‌های کهن از دیرباز در جوامع انسانی وجود داشته است و به تدریج با طی مراحل تاریخی مختلف به موضوع فنی، اقتصادی و اجتماعی خود رسیده است (زردان و منصور بهمنی، ۱۳۹۴: ۶). امروزه صنعت گردشگری در دنیا به یکی از منابع مهم درآمدی و یک فعالیت عظیم اقتصادی تبدیل گشته است. صنعت گردشگری، فرهنگی‌ترین حوزه اقتصاد است، کارشناسان اقتصادی معتقدند که گردشگری تنها بخشی از مجموعه عظیم اقتصادی است که در حد بسیار زیادی با رگهای فرهنگی‌گر، سرزمین‌ها، اقوام و گویش‌های مختلف را با یکدیگر مرتبط می‌سازد. و از سوی دیگر نیز می‌تواند یکی از منابع کسب درآمد برای کشورهای مختلف باشد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۰۷۰). گردشگری یکی از رشد یافته‌ترین صنایع نیمه دوم قرن بیستم است و اغلب به عنوان یک کلید برای رشد اقتصادی هم در کشورهای توسعه یافته و هم در حال توسعه استفاده می‌شود. همچنان یکی از پر درآمدترین منابع دنیا بوده است و خواهد شد. و در این حین رقابت فشرده‌ای میان بسیاری از کشورهای جهان برای جذب گردشگران به چشم می‌خورد. یکی از دلایل اصلی حمایت دولت‌ها از ترویج گردشگری در سراسر جهان، تاثیر مثبتی است که برای رشد و توسعه اقتصادی دارد (Palicki & Stachowska, 2016: 147). امروزه با رشد روزافزون شهرها، مشکلات شهری بیش از هر زمان دیگری دامنه‌گیر شهرهای کشور شده است. در این میان نواحی کهن شهری که در زمان شکل‌گیری فضایی پاسخگو به سلسله مراتب نیازهایی ساکنان خود بوده اند، در پی تحولات فن‌شناختی و تغییر در نیازهای زیستی، اجتماعی و اقتصادی اکنون فاقد عملکرد قوی هستند. این نواحی زمانی محل و کانون ثروت و قدرت شهرها بودند، ولی در شرایط کنونی در اکثر شهرها از حیث برخورداری از زیرساخت‌ها و خدمات شهری ضعیف و از حیث کالبدی و سایر ابعاد نابسامان و ناپایدار هستند (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۴: ۳۲).

شهرها با ارائه کالا و خدمات متنوع دامنه وسیعی از فعالیت‌ها اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی را فراهم می‌آورد، شهرها همچنین با ارائه فعالیت‌های خدماتی مانند پذیرایی - فراغتی، زمینه توسعه گردشگری را گسترش می‌دهند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۸). بنابراین هر گونه برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری نیازمند توانمندی شهرها در ارائه خدمات مستقیم و غیرمستقیم است. گردشگری شهری، پدیده است که می‌تواند منجر به اقتصاد خودشکوفایی، خلاقیت کاربری‌های شهری و پویایی اجتماعی شهروندان تبدیل می‌شود (Mokras-Grabowska, 2017: 137). بنابراین به اهمیت گردشگری و نقش آن در رشد و توسعه اقتصادی و فرهنگی کشورها لزوم توجه با این فعالیت و تلاش برای توانمندسازی آن و شناساندن جاذبه‌های گردشگری با تاکید بر توسعه شهری امری ضروری است و سرمایه‌گذاری در این بخش دارای و تبعات اقتصادی و اجتماعی است که به عنوان وسیه‌ترین بخش درآمدزایی کسب درآمدهای ارزی با تاکید بر برنامه‌ریزی شهری منطقه‌ای در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی می‌باشد، کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه سخت در تلاش هستند تا با ایجاد نظام‌های برنامه‌ریزی و توانمندسازی منابع خود را در عرضه گردشگری مورد بهینه قرار می‌دهند (شمس‌الدینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۰). در حقیقت کشورهای مختلف، بخصوص کشورهای در حال توسعه به شرطی می‌توانند وارد بازار رقابتی در حوزه گردشگری بشوند، که در کاربرد روش‌های مختلف برنامه‌ریزی و توانمندسازی مهارت داشته و از مهارت‌های تخصص در این زمینه برخوردار باشند در واقع یکی از راه‌ها، راهی است که برای بدست آوردن مزیت رقابتی در شرایط فعلی با توجه به تغییرات محیطی سریع، توانمندسازی می‌باشد. زیرا توانمندسازی نوعی راهبرد کلان و قابل قبولی است که از آن برای بهبود مستمر استفاده می‌شود (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲۶). بنابراین سازمان ملل برای دستیابی به توانمندسازی دو هدف تعیین کرده است، یکی از آنها اطمینان از مشارکت کارآمد در جامعه و ایجاد چشم‌اندازهای عادلانه برای رهبری در تمام سطوح تصمیم‌گیری در زندگی سیاسی، اقتصادی و عمومی است. هدف دوم دستیابی عادلانه به منابع اقتصادی و همچنین حقوق مالکیت است (Abou-Shouk, 2021). به طوری که، گردشگری امروزه به عنوان یکی از سریع‌ترین بخش‌های اقتصادی در حال رشد و بزرگ‌ترین صنعت خدماتی جهان از نظر درآمدزایی شناخته شده است که رشد آن، تغییرات اجتماعی و اقتصادی زیادی را به دنبال داشته و خواهد داشت، در نتیجه برای کشورهای در حال توسعه که با معضلات چون نرخ بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و اقتصادی، از اهمیت بالایی برخوردار است (گازا و همکاران، ۱۴۰۰: ۴). بدین ترتیب برای اثربخش کردن هرچه بیشتر توسعه مجتمع گردشگری بر ارتقای پیامدهای مثبت، نیازمند شناخت و همچنین توجه ویژه به توانمندسازی است و می‌تواند به عنوان یکی از صنعت اقتصادی، در اقتصاد توانمندی شهری، تأثیر بیشتر بر اشتغال داشته باشد. و بیکاری را به میزان بسیاری کاهش دهد. این منطقه مورد مطالعه، گرمترین منطقه استان اردبیل است، که از نظر جاذبه‌های

گردشگری - شهرستان پارس آباد مغان، به عنوان دومین شهرستان استان می‌باشد. که در شمالی‌ترین نقطه استان قرار گرفته است. وجود پایانه مرزی بیله سوار، و رودخانه‌های مهم ارس، قره سو (دره رود) از نظر طبیعت و جاذبه‌های گردشگری در اقتصاد و کشاورزی، نقش اساسی و حیاتی دارد. که در این شهرستان صنایع دستی - دارای شهرت منطقه‌ای و بین‌المللی است. این پژوهش نشان می‌دهد که شهرستان پارس آباد مغان دارای تاریخچه توسعه گردشگری در شمال غرب ایران جایگاه ویژه‌ای دارد. بنابراین محققان در این پژوهش، به دنبال پاسخی برای پرسش زیر هست:

-چه تفاوتی بین شهرهای دارای مجتمع‌های گردشگری و فاقد مجتمع‌های گردشگری از نظر سطوح توانمندسازی وجود دارد؟

از آنجا که پژوهشگر در نوشتن تحقیق با منابع روبه رو است و این به عنوان پیشینه در راستای موضوع مورد نظر اهداف کمک شایانی می‌کند: رهنمایی و همکاران (۱۳۹۴) در ارزیابی مدل مفهومی از عوامل موثر بر توانمندسازی توسعه گردشگری (مطالعه مورد: استان آذربایجان)؛ از روش آزمون همبستگی، رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شده است. در نتیجه میان توانمندسازی توسعه گردشگری استان و سه مولفه مشارکت جوامع محلی، توانمندسازی نیروی انسانی و رقابت‌پذیری مقاصد گردشگری مورد بررسی ارتباط معناداری وجود دارد. و همچنین براساس این نتایج توانمندسازی نیروی انسانی بیشترین تاثیر را بر توانمندسازی توسعه گردشگری استان آذربایجان غربی دارد. شمس‌الدینی و درخشان (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان ارزیابی اثرات توانمندسازی نیروی انسانی در توسعه صنعت گردشگری (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد)؛ برای دستیابی به اهداف پژوهش از روش‌های آماری مانند ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل مسیر، استفاده شده است. براساس ضرایب همبستگی شده محاسبه شده میان چهار مولفه مهارت و تخصص شغلی، دانشو اطلاعات شغلی، سطح نگرش و انگیزه شغلی و توسعه گردشگری در استان کهگیلویه و بویراحمد رابطه معنی دار وجود دارد. در ضمن نتایج حاصل از تحلیل مسیر حاکی از این بود که متغیر نیروی انسانی توانمند، در توسعه گردشگری تاثیرات مثبت و مستقیمی دارد. شکوهی و یزدان پناه (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت عنوان تاثیر توانمندسازی بر حمایت ساکنان از توسعه گردشگری منطقه گردشگری کمردوغ برای بررسی تاثیر ابعاد توانمندسازی بر نگرش ساکنان منطقه با استفاده از روش رگرسیون خطی، به این نتیجه رسیدند عوامل موثر بر حمایت از توسعه گردشگری، اثرات مثبت گردشگری و همچنین توانمندسازی‌های روانی، اجتماعی و سیاسی تاثیر قابل توجهی بر حمایت ساکنان از توسعه داشته‌اند. پاول و سربیش (۲۰۱۷) در مقاله‌ای تحت عنوان تاثیر گردشگری مسئول در پایداری مقصد و کیفیت زندگی جامعه در مقصد گردشگری به بررسی تاثیر گردشگری در درک کیفیت زندگی جوامع در مقصد گردشگری و ایجاد گردشگری پایدار در مقصد می‌پردازند نتایج تحقیق نشان می‌دهد که افزایش توجه به معیشت پایدار، مشارکت اجتماعی و آگاهی محیطی می‌تواند سهم قابل توجهی را در جهت مدیریت گردشگری پایدار داشته باشد. برایتو (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی مداخلات اجتماعی مبتنی بر گردشگری با استفاده از روش‌شناسی روش ارزیابی واقع بینانه ابتدا به بررسی رویکردهای مبتنی بر ارزیابی اثرات گردشگری پرداخته و سپس پیشنهادات و رویکردهایی جهت ارزیابی مداخلات اجتماعی در حوزه گردشگری را ارائه کرده است. سخنور و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان یک نگاه دیگر به رابطه گردشگری و توسعه اقتصادی، نتایج برآورد شواهدی برای علیت یک طرفه از گردشگری به رشد اقتصادی در برزیل، مکزیک و فیلیپین ایجاد می‌کند در حالی که رابطه معکوس برای چین، هند، اندونزی، مالزی و پرو را نشان می‌دهد. برای هفت نفر از شانزده کشور در حال ظهور، هیچ علیت وجود ندارد، و در نهایت، علیت دو طرفه برای شیلی مشخص می‌شود. لی هونگ و همکاران (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با عنوان بررسی تحلیل محتوای تحقیقات گردشگری طرفدار فقیر: تجسم و تجزیه و تحلیل مهم ترین موضوعات در ارتباط با گردشگری طرفدار فقیر شامل موضوعات توسعه، مدیریت گردشگری، گردشگری پایدار، مناطق محافظت شده، فقر، و گردشگری زراعی می‌شود. اخیراً مطالعات صورت گرفته با تمرکز بر سرمایه گذاری توسعه مجتمع گردشگری و یا توانمندسازی و گاه روش‌های نه چندان دقیق انجام شده و عموماً تأکید زیادی برای شاخص‌های توسعه گردشگری داشته‌اند. از این رو نتوانستند در این زمینه اثرات مجتمع‌های گردشگری بر توانمندسازی شهری را فراهم سازند، که پیامد آن را می‌توان نگاه تک بعدی در برخی زوایای گردشگری از سوی موسسات، نهادها و پژوهشگران دانست. از این رو با توجه به کاستی‌های موجود در تحقیقات انجام شده، مطالعه حاضر بر آن است که در چارچوب تحقیقات نظام‌مند، به ارزیابی اثرات توسعه مجتمع‌های گردشگری برای همه ابعاد توانمندسازی شهر پارس‌آباد مغان بپردازد. در سیستم اقتصادی جهانی صنعت گردشگری روز به روز اهمیت بیشتر پیدا می‌کند این صنعت امروزه به قدری در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن صادرات نامرئی نام نهاد (بخش نژاد، ۱۳۹۹: ۷). در کشورهای صنعتی و در بسیار از کشورهای در حال توسعه، در مرحله طراحی و تدوین سیاست‌های کلان، گردشگری به‌عنوان ابزاری مؤثر برای توسعه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی مورد توجه

قرار می‌گیرد (شیرمحمدی و همکاران ۱۳۹۹: ۱۲۲۰). آمار و ارقام بیان شده از طرف سازمان‌های جهانی و کشورهای مختلف، بیانگر تأثیر بسیار از این صنعت بر متغیرهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی از جمله روابط سیاسی و فرهنگی، درآمد ارزی، اقتصادی مورد توجه کشورهاست و در دهه‌های اخیر، رشد مداوم و روزافزونی داشته تا اینکه به یکی از بخش‌های اقتصادی در حال رشد سریع تبدیل شده است (ضرغام بروجی و صداقت ۱۳۹۷: ۹۷).

مجتمع‌های گردشگری: به مجموعه‌ای گفته می‌شود که از تأسیسات اقامتی، پذیرایی، تفریحی، تفرجگاه، ورزشی و همچنین دارای تأسیسات متنوع بوده و مهمانان ضمن اقامت در آن‌ها می‌توانند از خدمات جانبی دیگری که در آن‌ها وجود دارد، استفاده نمایند (حامیان و همکاران ۱۳۹۴: ۱). مجتمع‌های گردشگری به دو دسته تقسیم می‌شود:

الف) مجتمع‌های تفریحی و گردشگری در مقیاس فراملی: مجتمع‌های تفریحی و گردشگری در مقیاس فراملی تنها برای گردشگرانی هستند که از نقاط مختلف دنیا به این‌گونه مراکز مراجعه می‌کنند.

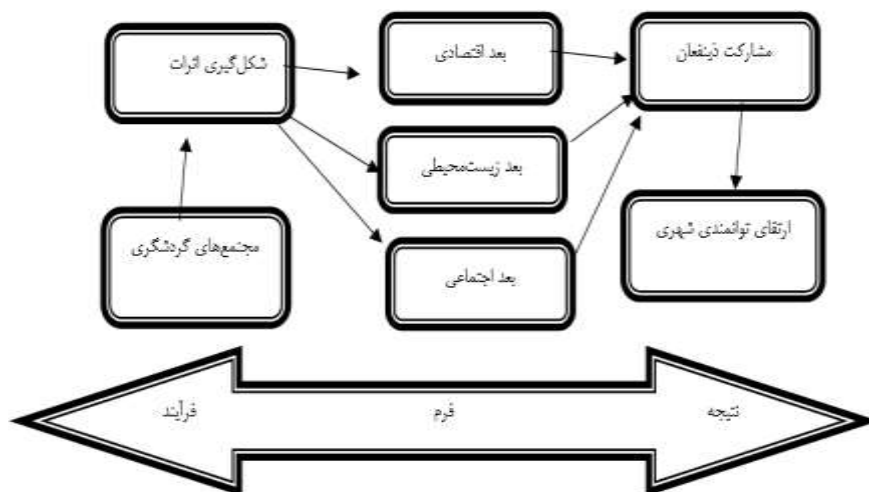
ب) مجتمع‌های تفریحی و گردشگری در مقیاس ملی: مجتمع‌های تفریحی و گردشگری در مقیاس ملی محل اقامت بسیاری از گردشگران داخلی می‌باشند که از نقاط مختلف کشور به این نقاط سفر می‌کنند. می‌تواند نقطه عطفی در تلاقی فرهنگ‌های مختلف کشورهای اسلامی باشد، چراکه مراکز سیاحتی در مقیاس خردتر نمی‌توانند محل تلاقی این فرهنگ‌ها باشند. امروزه می‌توان گفت تفریحات سالم و گذراندن اوقات فراغت نقش مؤثرتری در اصلاح فرهنگی جوامع دارد. به‌خصوص اگر حس وحدت ملی تحت تأثیر تلاقی فرهنگ‌ها در قالب یک مجتمع تفریحی ارتقاء یابد (پالیزبان و اربابی، ۱۳۹۹: ۱۱۶۰). توانمندسازی به معنی قادر بودن و اجازه داشتن یک قدرت می‌باشد توانمندسازی می‌تواند درونی باشد با به‌وسیله دیگران ایجاد شود سازمان‌های توانمند دو ویژگی دارند:

۱. قدرت را از طریق ایجاد و توسعه و افزایش همکاری‌ها با یکدیگر افزایش می‌دهند و به‌صورت مشارکتی باهم کار می‌کنند.
۲. ایجاد تعهد مشترک نسبت به اهداف و انجام فعالیت‌هایی که نیاز به ریسک و خلاقیت بالایی دارند. توانمندسازی به‌عنوان یک واقعیتی است که فرصت تصمیم‌گیری به‌وسیله گسترده شدن حیطه اختیارات را فراهم می‌آورد (رحیمی و دستنایی، ۱۳۹۱: ۱۰۸). در این زمینه توانمندسازی نظریه‌های مختلف مطرح شده است که در نظریه گیدنز عاملیت و ساختار، برای کوچکترین مسأله مانند ذهنیت فرد تا نظام‌های جهانی قابل کاربست است (حیدری ساریان ۱۳۹۵: ۷۳). در نظریه ساختاری شدن، حیطه اصلی مطالعه علم اجتماعی نه تجربه فرد کنشگر و نه وجود هیچ شکلی از کلیت اجتماعی است، بلکه اعمال اجتماعی است که در طول زمان و مکان نظم یافته‌اند. چارچوب تفکرات گیدنز برحسب مسائل جامعه‌شناختی است. او معتقد است جامعه‌شناسی فقط با در نظر گرفتن کردارهای اجتماعی به‌عنوان موضوع مطالعه می‌تواند بر دوگانگی سنتی کنش و ساختار فائق آید. این دوگانگی در واقع دو وجهی بودن است: یک "چیز" یا یک موضوع مورد مطالعه با دو وجه وجود دارد، بر اساس نظریه ساختاربندی، قلمرو پژوهش اساسی علوم اجتماعی نه تجربه‌ی کنشگر فردی و نه وجود نوعی کلیت اجتماعی، بلکه کردارهای اجتماعی سامان یافته در زمان و مکان است (Mshenga et al., 2010: 13). نظریه ویلسون در سال (۱۹۹۶) معتقدند که اخیراً محققان، برنامه ریزان و سیاستمداران و کارفرمایان بیشتری به این نکته دست یافته‌اند که تغییر افراد یک پیش شرط برای ایجاد تغییرات و توانمندسازی اجتماعی و جامعه‌ای است. این به معنای این نیست که ما می‌توانیم افرادی را که دسترسی کمتری به قدرت دارند مورد خطاب قرار دهیم و به آن‌ها بگوییم که باید تغییر کنند و با قدرتمندتر و موفق‌تر شدن بیشتر شبیه ما شوند. بلکه تغییر باید پلی شود برای رسیدن به پیوستگی اجتماع و تغییر اجتماعی. برای ایجاد تغییر ما باید به صورتی تغییر کنیم که قادر شویم در حل مشکلاتی که پیش روی ما هستند، شریک شویم (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۴). در همکاری‌های که بر مبنای احترام دوجانبه، دیدگاه‌های متفاوت و توسعه هدف شکل می‌گیرند، افراد برای دستیابی به راه‌حل‌های خلاقانه و واقعی تلاش می‌کنند. این ترکیب افراد و تغییر جمعی، درک ما از فرآیند توانمندسازی است.

از نظر رز^۱ اصول توانمندسازی عبارت‌اند از: بافت فرهنگی و اجتماعی: تمرکز بر درک مددجویان از اجتماعی بودنشان به‌جای سیاست‌ها و فرضیات مددکاران که این امر منجر به توسعه دیالوگ به‌سوی واقعیت‌های مددجو می‌گردد و مددجویان را قادر به بیان احساسات و درک از زندگی می‌نماید.

توانمندسازی: اصطلاح توانمندسازی دلالت بر مجموعه فرآیندهای آموزشی و کارآموزی سازمان‌یافته‌ای می‌کند که به مدد آن‌ها، مردم استعدادهایشان را رشد می‌دهند، دانش خویش را غنی‌تر می‌سازند، معلومات و مهارت‌های شغلی خود را بهبود می‌بخشند یا در مسیری نوین می‌اندازد. هدف غایی توانمندسازی مردم، آماده‌سازی آنان برای یافتن راه‌حل مسائل و مشکلات فردی، محلی و ملی است (ایزدی و محسنی ۱۳۹۴: ۲۶-۲۷).

اتصال: تمرکز بر کاهش احساس طردشدگی و وصل کردن مددجویان به یکدیگر که باعث افزایش عزت‌نفس آن‌ها می‌گردد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی و به لحاظ هدف کاربردی است. محدوده مورد مطالعه با توجه به ماهیت و موضوع، شاخص‌های مورد بررسی جهت گردآوری اطلاعات از روش میدانی (پرسشنامه) و کتابخانه‌ای و تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. برای تعریف عملیاتی توانمندسازی گویه‌ها و شاخص‌ها از جدول (۱) (اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی) به اقدام به تهیه و تدوین با طیف لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) گردیده است جهت ارزیابی پایایی داده‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که برای شاخص‌های گردشگری ضریب ۰/۷۹ درصد و برای توانمندسازی شهرستان ۰/۸۲ درصد به دست آمد که نشان از رضایت بخش بودن داده‌ها برای انجام تحقیق می‌باشد. جامعه آماری مورد بررسی در این تحقیق ساکنان و سازمان میراث فرهنگی صنایع و گردشگری شهرستان پارس‌آباد مغان در سال ۱۳۹۷، دارای ۲ شهر، ۴۰۷۳ خانوار و ۱۷۵۴۹ نفر جمعیت می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از روش کوکران حجم تعیین گردد. و از مجموع جامعه آماری (۴۰۷۳ خانوار)، تعداد ۳۵۲ خانوار بعنوان نمونه انتخاب گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها SPSS از آزمون t مستقل، مدل رگرسیون لجستیک استفاده شده است.

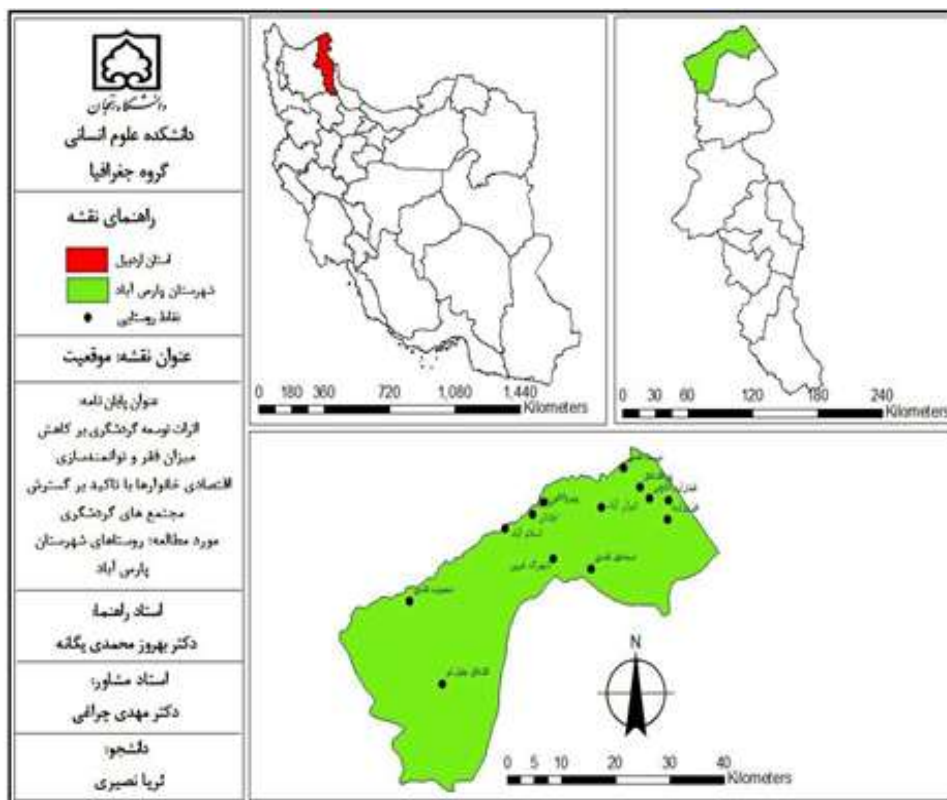
جدول ۱. شاخص‌ها و گویه‌های تحقیق توسعه گردشگری بر توانمندسازی شهری در شهرستان پارس‌آباد مغان

شاخص	گویه
اقتصادی	افزایش میزان درآمد، افزایش علاقه و رضایت از شغل، افزایش قدرت خرید مردم- تنوع شغلی بر اثر توسعه گردشگری، افزایش میزان سرمایه‌گذاری راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید، کاهش احساس تورم و گرانی، افزایش میزان پس‌انداز، کاهش بیکاری اعضای خانواده.
اجتماعی	تاثیر گردشگری بر روی تغییرات فرهنگی، بسط و وسعت نظر و دیدگاه مردم، افزایش درآمد، کاهش نرخ بیکاری در شهرستان پارس‌آباد مغان، رونق سنت‌های محلی، بالا بردن سطح آشنایی با سایر فرهنگ‌ها، بسط و وسعت نظر و دیدگاه مردم، ایجاد تنوع فعالیت‌های اقتصادی شهرستان پارس‌آباد.
زیست‌محیطی	گردشگری در بهبود و توسعه امکانات و خدمات (آموزشی؛ ورزشی؛ بهداشتی و درمانی؛ شهری و...) مؤثر بوده است، تخریب و فرسایش خاک، افزایش آلودگی آب، تخریب پوشش گیاهی و آتش‌سوزی جنگل‌ها، گردشگری باعث شده در پاک‌سازی محیط‌زیست مشارکت کنید، ریختن زباله‌ها در مکان‌های گردشگری، تخریب مکان‌های طبیعی و تاریخی، حفظ منابع طبیعی، کاهش تنوع زیستی، توسعه گردشگری باعث افزایش ترافیک به‌ویژه در روزهای تعطیل می‌شود

منبع: عینالی و همکاران، ۱۳۹۸؛ شمس و همکاران، ۱۳۹۱ و مسعود و حق وردیان، ۱۳۹۱

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان پارس‌آباد مغان جلگه‌ای نسبتاً گسترده‌ای است که با مساحتی بالغ بر ۱۳۸۳ کیلومترمربع حدود ۱۴ درصد از مساحت استان اردبیل را به خود اختصاص داده و شمالی‌ترین شهرستان استان اردبیل می‌باشد. از لحاظ موقعیت جغرافیایی بین مدارهای ۳۹ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی واقع شده که به‌صورت دشت هموار شمال شرقی فلات مرتفع آذربایجان جای گرفته است. این دشت از غرب به رودخانه دره رود و از شمال به رودخانه ارس ختم می‌شود که مرز مشترک بین ایران و آذربایجان می‌باشد. همچنین از طرف شرق نیز با این جمهوری هم‌مرز می‌باشد و از جنوب نیز کوه‌های خرسلو آن را احاطه کرده‌اند (زنگنه اسدی و همکاران ۱۳۹۴: ۲۷۳). حدوده مورد مطالعه مناطق مرزی شهرستان پارس‌آباد مغان استان اردبیل می‌باشد. دارای اقلیم نیمه‌خشک است، میانگین دمای بارش سالانه در این منطقه ۲۷۱ میلی‌متر و میانگین دمای سالانه ۱۵ درجه سانتی‌گراد می‌باشد. منطقه پارس‌آباد مغان دارای ۳ بخش، ۲ شهر، ۶ دهستان و ۱۰۳ آبادی دارای سکنه است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). موقعیت جاذبه‌های گردشگری (شهر و روستایی) شهرستان پارس‌آباد (مغان) - در استان اردبیل و کشور، در شکل (۲) ارائه شده است.

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

با توجه به نتایج حاصل ویژگی‌های فردی منطقه مورد مطالعه نشان می‌دهد که از نظر جنسیت ۲۳۳ نفر (۶۶/۲) درصد شرکت کنندگان مرد و ۱۱۹ نفر حدود (۳۳/۸) درصد آنان زن و نیز بیشترین افراد در رده سنی ۳۱-۴۰ (۵۳/۸) درصد و همچنین اکثریت اعضای نمونه آماری تحقیق و در حدود ۳۱۱ نفر در حدود (۸۸/۴) درصد متأهل (۶۸/۷) درصد ۹۷ نفر (۱۲/۲) درصد دیپلم و (۳۲/۱۶) درصد دانشجویان تحصیلات بر خورد دار بودند. نتایج به‌دست‌آمده از بررسی وضعیت توانمندسازی شهری مجتمع‌های گردشگری بر میزان بعد اقتصادی مورد مطالعه نشان می‌دهد، که از بعد اقتصادی بیشترین تأثیر میانگین پاسخ‌دهندگان را در گویه‌های افزایش میزان درآمد ۳/۷۳ و کمترین تأثیر را هم در گویه‌های افزایش قدرت خرید مردم ۳/۳۸ داشته است.

جدول ۲. وضعیت تأثیر مجتمع گردشگری بر میزان بعد اقتصادی مورد مطالعه

شاخص بعد اقتصادی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش میزان درآمد	۳/۷	۱۵/۳	۱۷/۹	۳۰/۴	۳۲/۷	۳/۷۳	۱/۱۷
تنوع شغلی بر اثر توسعه گردشگری	۳/۱	۱۱/۴	۲۵/۳	۳۰/۷	۲۹/۵	۳/۷۲	۱/۱۰
افزایش میزان پس انداز	۶/۸	۱۹/۹	۱۶/۸	۲۵/۰	۳۱/۵	۳/۵۴	۱/۰۳
کاهش بیکاری اعضای خانواده	۴/۵	۱۶/۲	۲۵/۹	۲۸/۷	۲۴/۷	۳/۵۲	۱/۱۵
افزایش علاقه و رضایت از شغل	۶/۸	۲۸/۲	۱۹/۳	۳۴/۱	۲۱/۶	۳/۴۵	۱/۲۰
افزایش میزان سرمایه گذاری	۷/۷	۱۸/۳	۱۹/۵	۳۱/۳	۲۳/۵	۳/۴۳	۱/۲۴
راه اندازی کسب و کارهای جدید	۷/۷	۱۸/۵	۲۱/۹	۲۶/۴	۲۵/۶	۳/۴۱	۱/۲۶
کاهش احساس تورم و گرانی	۷/۱	۱۷/۶	۲۰/۵	۳۴/۱	۲۰/۷	۳/۴۳	۱/۲۰
افزایش قدرت خرید مردم	۲/۶	۹/۷	۲۴/۴	۲۷/۸	۳۵/۵	۳/۳۸	۱/۰۹۳

نتایج به دست آمده از بررسی وضعیت توانمندسازی شهری مجتمع‌های گردشگری بر میزان بعد اقتصادی مورد مطالعه نشان می‌دهد، که از بعد اجتماعی توانمندسازی شهری مجتمع‌های گردشگری بیشترین تأثیر میانگین پاسخ‌دهندگان را در گویه‌های افزایش سطح بهداشت ۳/۷۹، و کمترین تأثیر را هم در گویه‌های ایجاد تنوع فعالیت‌های اقتصادی شهر ۳/۲۷ داشته است.

جدول ۳. وضعیت تأثیر مجتمع گردشگری بر میزان بعد اجتماعی مورد مطالعه

شاخص بعد اجتماعی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش سطح بهداشت	۶/۵	۱۳/۱	۲۰/۲	۱۵/۱	۴۵/۲	۳/۷۹	۱/۳۱
تأثیر گردشگری بر روی تغییرات فرهنگی	۳/۷	۱۲/۱	۲۳/۳	۲۴/۷	۳۵/۲	۳/۷۴	۱/۱۷
بسط وسعت نظر و دیدگاه مردم	۴/۰	۱۰/۵	۲۶/۴	۳۰/۷	۲۸/۴	۳/۶۹	۱/۱۱
افزایش درآمد	۲/۸	۱۵/۶	۲۲/۷	۳۴/۱	۲۴/۷	۳/۶۲	۱/۱۰۲
کاهش نرخ بیکاری در شهرسرعین	۵/۷	۱۷/۳	۲۳/۰	۲۱/۶	۳۲/۴	۳/۵۷	۱/۲۵
رونق سنت‌های محلی	۵/۴	۱۶/۲	۲۹/۳	۲۶/۷	۲۲/۴	۳/۴۴	۱/۱۶
بسط وسعت نظر و دیدگاه مردم	۳/۷	۱۹/۰	۲۷/۸	۲۸/۴	۲۱/۰	۳/۴۳	۱/۱۲
ایجاد تنوع فعالیت‌های اقتصادی شهر	۶/۵	۱۴/۸	۳۹/۵	۲۲/۷	۱۶/۵	۳/۲۷	۱/۱۰۵
بالا بردن سطح آشنایی با سایر فرهنگ‌ها	۷/۴	۱۸/۵	۲۴/۴	۲۹/۰	۲۰/۷	۳/۳۷	۱/۲۱

نتایج به دست آمده از بررسی وضعیت توسعه پایدار گردشگری بر میزان بعد زیست‌محیطی مورد مطالعه نشان می‌دهد، که بیشترین تأثیر میانگین پاسخ‌دهندگان را در گویه‌های گردشگری باعث شده در پاک سازی محیط زیست مشارکت کنید ۳/۷۸ و کمترین تأثیر را هم در گویه‌های گردشگری باعث کاهش کیفیت محیط زیست ۲/۳۲ داشته است.

جدول ۴. وضعیت تأثیر مجتمع گردشگری بر میزان بعد زیست‌محیطی مورد مطالعه

شاخص بعد زیست محیطی	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
پاک سازی محیط زیست	۴/۳	۹/۹	۲۵/۰	۲۴/۴	۳۶/۴	۳/۷۸	۱/۱۶۳
افزایش آلودگی آب	۶/۵	۲۱/۶	۱۶/۵	۱۹/۹	۳۵/۵	۳/۵۶	۱/۳۳۶
تخریب پوشش گیاهی و آتش سوزی جنگل‌ها	۸/۰	۱۷/۰	۳۳/۸	۲۱/۹	۱۹/۳	۳/۲۷	۱/۱۸۶
افزایش ترافیک به ویژه در روزهای تعطیل	۱۳/۱	۳۰/۷	۳۰/۷	۱۲/۵	۱۳/۱	۲/۸۱	۱/۲۰۳
تخریب و فرسایش خاک	۲۱/۰	۲۶/۶	۳۷/۵	۱۴/۲	۵/۷	۲/۶۱	۱/۱۳۳
ریختن زباله‌ها در مکان‌های گردشگری	۱۷/۰	۳۴/۷	۲۹/۰	۱۱/۹	۷/۴	۲/۵۷	۱/۱۲۶
حفظ منابع طبیعی	۷/۲۰	۳۴/۹	۲۶/۴	۱۰/۵	۷/۴	۲/۴۸	۱/۱۴۹
ازدیاد گردشگر باعث افزایش زباله	۱۸/۵	۳۳/۰	۳۴/۹	۱۱/۱	۲/۶	۲/۴۶	۱/۹۹۷
تخریب پوشش گیاهی و مرتعی و کاهش جاذبه‌ها	۲۱/۶	۳۳/۵	۲۷/۶	۱۳/۴	۴/۰	۲/۴۴	۱/۰۸۹
کاهش تنوع زیستی	۱۶/۵	۳۶/۴	۳۶/۱	۹/۹۱	۲/۰	۲/۴۳	۰/۹۳۷
تخریب مکان‌های طبیعی و تاریخی	۲۴/۷	۳۴/۹	۲۵/۰	۱۲/۸	۲/۶	۲/۳۳	۱/۰۶۲
گردشگری باعث کاهش کیفیت محیط زیست	۱۹/۹	۳۵/۵	۲۰/۵	۱۰/۲	۴/۰	۲/۳۲	۱/۰۳۱

در ادامه تحقیق با استفاده از محاسبه تحلیل تشخیصی به مقایسه ارزیابی اثرات مجتمع‌گردشگری بر ابعاد توانمندسازی شهری، شهرستان پارس‌آباد مغان بین دو گروه- توانمندسازی شهری مجتمع‌های گردشگری شهر اصلاندوز و فاقد مجتمع‌های گردشگری شهر تازه‌کند پرداخته شده است. با توجه در جدول (۵) بر همین مبنا نتایج به دست آمده نشان می‌دهد، در هر سه بعد توانمندسازی شهری، شهر اصلاندوز دارای مجتمع‌های گردشگری دارای میانگین بالاتری نسبت به شهری تازه‌کند فاقد مجتمع‌های گردشگری می‌باشند. بر همین اساس بیشترین تفاوت میانگین در بعد اقتصادی می‌باشد.

جدول ۵. نتایج آمار توصیفی، ابعاد توانمندی شهری، بین دو گروه شهری دارای مجتمع و فاقد مجتمع‌های گردشگری

انحراف معیار	میانگین	وضعیت توانمندی	
۰/۵۷۰	۱/۲۸	اقتصادی	توانمندی شهر فاقد مجتمع‌های گردشگری
۰/۶۴۵	۲/۳۷	اجتماعی	
۰/۷۳۲	۲/۵۳	زیست‌محیطی	
۰/۵۱۹	۲/۲۴	کل	
۰/۷۳۷	۲/۱۵	اقتصادی	توانمندی شهر اصلاندوز دارای مجتمع‌های گردشگری
۰/۸۹۵	۲/۸۱	اجتماعی	
۰/۸۹۹	۳/۲۶	زیست‌محیطی	
۰/۶۸۳	۲/۶۶	کل	
۰/۷۰۴	۲/۰۴	اقتصادی	شهر اصلان دندوز
۰/۸۴۸	۲/۶۷	اجتماعی	
۰/۸۸۱	۲/۸۷	زیست‌محیطی	
۰/۶۶۴	۲/۵۳	کل	

با استفاده از آزمون تی مستقل به بررسی تفاوت میانگین ابعاد توانمندی شهری بین دو گروه شهری دارای مجتمع‌های گردشگری شهر اصلاندوز و فاقد مجتمع‌های گردشگری شهر تازه‌کند پرداخته شده است، در جدول (۶) بر همین مبنا نتایج به دست آمده از این آزمون نشان‌دهنده بالا بودن میانگین شهرستان مورد مطالعه دارای مجتمع‌های گردشگری شهر اصلاندوز در هر سه بعد و وجود تفاوت معنادار در ابعاد توانمندی بین دو گروه آماری در سطح ۹۹ درصد می‌باشد.

جدول ۶. بررسی تفاوت میانگین ابعاد توانمندی شهری بین دو گروه -شهری دارای مجتمع شهر اصلاندوز و فاقد مجتمع‌های گردشگری شهر تازه‌کند

معناداری	F	توانمندسازی
۰/۰۰۰	۲۶/۲۰۲	اقتصادی
۰/۰۰۰	۲۱/۴۲	اجتماعی
۰/۰۲۲	۵/۲۷۱	کالبدی و زیست‌محیطی

در جدول (۷) در مدل رگرسیون لجستیک برای ارزیابی کل مدل از آزمون اوم نی بوس^۱ استفاده می‌شود. این آزمون به بررسی این موضوع می‌پردازد که مدل تا چه میزان کارایی و قدرت تبیین دارد؟ بر همین مبنا نتایج به دست آمده از این مدل در گام سوم نشان می‌دهد، بر اساس آماره کای اسکور و سطح معناداری برازش مدل قابل قبول می‌باشد. و در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ (ستون Sig) معنی‌دار است. همچنین میزان افزایش خطای کمترین مربعات در ستون اول این جدول نیز دلالت دارد که در گام سوم، قدرت تبیین و کارایی مدل بهبود یافته است.

جدول ۷. ارزیابی کل مدل رگرسیون لجستیک

معناداری	درجه آزادی	کای اسکور	نتایج گام پایانی
۰/۰۰۰	۲	۲۵/۶۷۶	بلوک
۰/۰۰۰	۲	۲۵/۶۷۶	مدل

1. Omnibus test

در ادامه تحقیق برای بررسی معناداری تفاوت میانگین ابعاد توانمندی شهری بین دو گروه - شهری دارای مجتمع‌های گردشگری شهر اصلاندوز و فاقد مجتمع‌های گردشگری تازه‌کند، از آماره لاندای ویلکز استفاده شده است. مقدار این آماره حاکی از آن است که وضعیت توانمندسازی شهری دو گروه از هم متفاوت است و می‌توان تابعی را برای جداسازی دو نوع توانمندسازی شهری و با توجه به متغیرهای موردبررسی ارائه داد، جدول (۱۰) ضرایب استاندارد شده تابع تشخیصی کانونی و ضرایب ماتریس ساختار نشان می‌دهند که به ترتیب بعد اقتصادی ۰/۷۳۳، بعد اجتماعی ۰/۶۹۵ و بعد و زیست محیطی ۰/۲۱۴ بیش‌ترین نقش را در تعیین توانمندی شهری بین دو گروه شهری دارای مجتمع‌های گردشگری شهر اصلاندوز و فاقد مجتمع‌های گردشگری شهر تازه‌کند ایفا می‌کنند.

جدول ۸. معناداری تفاوت میانگین ابعاد توانمندی شهری بین دو گروه شهری دارای مجتمع و فاقد مجتمع‌های گردشگری

متغیرها	ضرایب ماتریس ساختار	ضرایب استاندارد شده	کای اسکور	Wilks' Lambda	معناداری
اجتماعی	-۰/۸۶۳	-۰/۶۹۵	۳۸/۸۳۳	۰/۷۹۳	۰/۰۰۰
اقتصادی	-۰/۸۹۸	-۰/۷۳۳			
زیست محیطی	-۰/۳۶۰	-۰/۲۱۴			

طبق جدول (۸)، بر اساس نتایج تحلیل، می‌توان مدل رگرسیون لجستیک را تفاوت میانگین ابعاد توانمندی شهری بین دو گروه - شهری دارای مجتمع‌های گردشگری شهر اصلاندوز و فاقد مجتمع‌های گردشگری تازه‌کند به این صورت رابطه زیر بیان کرد:

$$\ln\left(\frac{n}{1-n}\right) = a + B_1X_1 + B_2X_2 + \dots + B_kX_k$$

$$\ln\left(\frac{n}{1-n}\right) = ۱/۶۴۷(\text{constant}) + 0/695X_1 + 733X_2 + 0/214X_3$$

a: توانمندسازی شهری

Bx1: اجتماعی

B2x2: اقتصادی

Bkxk: زیست محیطی معنی

به عبارت دیگر به ازای هر ابعاد بین دو گروه شهری تغییر در زیست محیطی توانمندسازی شهری حداقل ۰/۲۱۴، ابعاد اجتماعی توانمندسازی ۰/۶۹۵ و اقتصادی توانمندسازی شهری ۰/۷۳۳ شهری بین دو گروه - شهری دارای مجتمع‌های گردشگری شهر اصلاندوز و فاقد مجتمع‌های گردشگری تازه‌کند تغییر می‌یابد. در مجموع می‌توان گفت که ابعاد توانمندسازی شهری بین دو گروه شهری دارای مجتمع‌های گردشگری شهر و فاقد مجتمع‌های گردشگری حدود ۵۱ درصد تغییرات واریانس و در متغیر توانمندسازی شهری را پیش‌بینی نموده و حده ۵۰ درصد تغییرات توانمندسازی شهری توسط عواملی دیگری در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفت، پیش‌بینی می‌شود.

نتیجه گیری

توسعه صنعت گردشگری موجب افزایش معیشت خانوارها محلی، بهبود وضعیت کسب و کار آن‌ها در جهت ایجاد مجتمع‌های تفریحی و گردشگری فراهم می‌آورد، صنعت گردشگری باعث رفع مشکلات زیر بنایی در جهان در حال رشد اقتصادی می‌باشد. توانمندسازی گردشگری فرآیندی است که در آن از طریق توسعه و گسترش نفوذ و قابلیت مسئولان و تصمیم گیران، برای مشارکت مؤثر جوامع محلی و تجهیز و ارتقاء کیفیت مقاصد گردشگری به موجب بهبود مستمر عملکرد مقاصد گردشگری در عرصه رقابت ملی و بین‌المللی کمک می‌کند، به عبارت دیگر توانمندسازی یک راهبرد توسعه اقتصادی، اجتماعی است برای توسعه دائمی در جوامع محسوب می‌شود. که محیط پویایی در سطوح متفاوتی را مورد مطالعه قرار می‌دهد. که با توجه به اینکه یافته‌های مطالعه به دست آمده در جهت بررسی عوامل مختلفی برای مجمع‌های توسعه گردشگری در شهرستان پارس‌آباد برای توانمندی شهری مؤثر است. مولفه‌های مطرح شده در سوالات تحقیقاتی، مورد تحلیل قرار گرفته است. و با توجه به مطالب ارائه شده در مقاله، می‌توان استنباط کرد. که با توجه به پرسشنامه‌های که در شهرهای دارای مجتمع گردشگری اصلاندوز و فاقد مجتمع

گردشگری شهر تازه‌کند نمونه پخش شده است و داده‌های آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است، نتایج تحقیق نشان می‌دهد، که توانمندسازی از عوامل مهم بر اقتصاد گردشگری محلی و بین‌المللی موثر است که توسعه گردشگری، بر برخی از شاخص‌ها توسعه گردشگری در ابعاد اجتماعی و اقتصادی، بر تمامی شاخص‌های ابعاد و زیست‌محیطی مؤثر واقع شده است. همچنین در ادامه تحقیق با استفاده از محاسبات تحلیلی و تشخیصی به مقایسه ابعاد (توانمندی شهری) در شهرستان پارس‌آباد (مغان) بین شهرهای اصلاندوز و تازه‌کند در دو گروه شهری دارای مجتمع‌های گردشگری و فاقد مجتمع‌های گردشگری بر همین مبنا نتایج به دست آمده نشان می‌دهد، که در هر سه بعد منطقه شهری مجتمع‌های گردشگری دارای میانگین بالاتری نسبت به شهرستان فاقد مجتمع‌های گردشگری می‌باشند. بر همین اساس بیشترین تفاوت میانگین در بعد اقتصادی می‌باشد. و با استفاده از آزمون (تی مستقل) و در مدل رگرسیون لجستیک به بررسی تفاوت میانگین، بر همین مبنا نتایج به دست آمده از این آزمون نشان‌دهنده بالا بودن میانگین شهری دارای مجتمع‌های گردشگری در هر سه بعد تفاوت معناداری بین دو شهر تازه‌کند و اصلاندوز در سطح ۹۹ درصد می‌باشد. و قابل قبول می‌باشد. در همین راستا شکوهی و یزدان پناه (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان تاثیر توانمندسازی بر حمایت ساکنان از توسعه گردشگری منطقه گردشگری کمردوغ برای بررسی تاثیر ابعاد توانمندسازی بر نگرش ساکنان منطقه با استفاده از روش رگرسیون خطی، به این نتیجه رسیدند عوامل موثر بر حمایت از توسعه گردشگری، اثرات مثبت گردشگری و همچنین توانمندسازی‌های روانی، اجتماعی و سیاسی تاثیر قابل توجهی بر حمایت ساکنان از توسعه داشته‌اند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش حاضر همسو است. در پژوهش دیگر شمس‌الدینی و درخشان (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان ارزیابی اثرات توانمندسازی نیروی انسانی در توسعه صنعت گردشگری (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد)؛ برای دستیابی به اهداف پژوهش از روش‌های آماری مانند ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل مسیر، استفاده شده است. براساس ضرایب همبستگی شده محاسبه شده میان چهار مولفه مهارت و تخصص شغلی، دانش اطلاعات شغلی، سطح نگرش و انگیزه شغلی و توسعه گردشگری در استان کهگیلویه و بویراحمد رابطه معنی دار وجود دارد. در ضمن نتایج حاصل از تحلیل مسیر حاکی از این بود که متغیر نیروی انسانی توانمند، در توسعه گردشگری تاثیرات مثبت و مستقیمی دارد با نتایج پژوهش حاضر همسو است.

بنابراین توسعه مجتمع‌های گردشگری که بُعد اقتصادی و گویه‌های مورد مطالعه پژوهش به دست آمده را می‌توان چنین استنباط کرد که بررسی عوامل موثر مجتمع‌های گردشگری بر توانمندی شهری می‌تواند به عنوان الگویی مهم و اثر بخشی برای پیشرفت در جهت گسترش توسعه منطقه اثر می‌گذارد با توجه به اینکه اکثر جاذبه طبیعی و تاریخی در منطقه شهری مرزی واقع شده است. بنابراین برنامه‌ریزی اصولی برای به بالفعل درآوردن قابلیت‌های گردشگری در منطقه باید سرلوحه کار مسئولان محلی و کشوری قرار گیرد تا شاید در این شرایط علاوه بر ارزآوری و ایجاد اشتغال بر توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در این منطقه افزوده شود. بنابراین به جهت نبود زیر ساخت‌ها و امکانات رفاهی و گردشگری لازم به ذکر است در منطقه شهری که مانعی جدی در این راه محسوب می‌شود، برای استفاده بهتر از جاذبه‌های مجتمع گردشگری (مورد مطالعه) و راهکارهای پیشنهادی در این مسیر توسعه گردشگری ارائه گردد:

- ایجاد واحد سرمایه‌گذاری و مشارکت مردمی در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
- تهیه طرح برنامه‌ریزی مشارکتی که همه طرف‌های زیربسط در منطقه را تحت پوشش قرار دهد.
- ارتقای کیفیت و افزایش زیرساخت‌های مناسب برای گردشگری در سطح شهری و روستایی
- فعالیت‌های بازاریابی مسئولان برای معرفی بهتر و گسترده‌تر در این مناطق کمتر شناخته شده و همچنین معرفی مناطق شناخته شده
- تهیه و تدوین طرح‌های آموزشی و آگاه‌سازی و ایجاد گارگاه‌های مهارتی.

تقدیر و تشکر

این پژوهش مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری بوده که در دانشگاه زنجان از آن دفاع شده است.

منابع

- احمدی، محمد صالح؛ تقی رهنما، محمد و علی اکبری، اسماعیل. (۱۳۹۹). ارزیابی جاذبه‌های و ظرفیت‌های گردشگری شهری در نظام مطالعاتی طرح‌های توسعه شهری کرمانشاه از منظر برد توریستی. *مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۵ (۵۴)، ۱۰۸۴-۱۰۶۹.
- ایزدی، صمد و محسنی، عباس. (۱۳۹۳). بررسی راه‌های توانمندسازی کارکنان ادارات آموزش و پرورش مازندران و ارائه الگوی مناسب. *فصلنامه رویکرد جدید در مدیریت آموزشی*، ۶ (۶)، ۲۴-۱۲.
- پاپلی‌یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۹۰). *گردشگری (ماهیت و مفاهیم)*. تهران: انتشارات سمت.
- پایزبان، سیاوش و اربابی، آزاده. (۱۳۹۹). پیامدسنجی اجرای پروژه‌های تفریحی بر مولفه‌های کیفیت زندگی محلات پیرامون (مطالعه موردی: مجموعه تفریحی و سرگرمی پارک آزادگان منطقه ۱۵ تهران). *مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۵ (۴)، ۱۱۷۴-۱۱۵۹.
- حامیان، پریسا؛ المدرسی، سید علی؛ عفتی، میثم؛ کاوسی، حمیده و رشیدی، علی. (۱۳۹۴). مکانیابی مجتمع گردشگری به روش تصمیم‌گیری چند معیاره با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (مطالعه موردی شهرستان ماسال). *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳۰ (۴)، ۱۱۶-۱۳۰.
- حسینی خواه، حسین؛ تقوایی، مسعود و علیزاده اصل، جبار. (۱۳۹۴). استراتژی توسعه شهری با تأکید بر توانمند سازی محلات شهری مطالعه موردی: محله اکبرآباد یزد. *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۵ (۱۵)، ۱۴۸-۱۲۹.
- حیدری ساربان، وکیل. (۱۳۹۵). مطالعه و تحلیل تأثیرات توسعه گردشگری بر سبک زندگی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان اردبیل). *مجله جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، ۶ (۴)، ۸۵-۷۰.
- رحیمی، داریوش و رنجبر دستنایی. (۱۳۹۱). تحلیلی بر شناخت توانمندیها و برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری در سد کارون با استفاده از مدل (SWOT). *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۲ (۷)، ۱۰۸-۹۳.
- رهنمایی، محمدتقی؛ علی‌اکبری، اسماعیل و صفری، علیزاده. (۱۳۹۳). ارزیابی مدل مفهومی از عوامل موثر بر توانمندسازی توسعه گردشگری (مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی). *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۷ (۲۵)، ۱۲۰-۱۰۳.
- زردان، میثم و منصور بهمنی، مسلم. (۱۳۹۴). گردشگری روستایی و اصول توسعه گردشگری پایدار. همایش ملی عمران و معماری با رویکرد بر توسعه پایدار، ۹-۶.
- شمس، مجید؛ احمدی، دهرشید محمد و خداکرمی، مهناز. (۱۳۹۱). توریسم و توانمند سازی اقتصاد روستایی (نمونه موردی: روستای اورامان تخت). *مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۷ (۲۰)، ۷۰-۵۷.
- شمس‌الدینی، علی؛ درخشان، الهام و کریمی، بیزار. (۱۳۹۵). ارزیابی اثرات توانمند سازی نیروی انسانی در توسعه صنعت گردشگری (مطالعه موردی: استان گهگیلویه و بویراحمد). *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۶ (۲۴)، ۱۰۰-۸۹.
- شیرمحمدی، یزدان؛ جلالیان، اسحاق و عابدی؛ فرزانه. (۱۳۹۹). اثر سواد جغرافیایی گردشگری راهنمایان تور بر رضایتمندی گردشگران. *فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، ۵۲ (۴)، ۱۲۳۳-۱۲۱۷.
- ضرغام بروچی، حمید و صداقت، مریم. (۱۳۹۷). مدل فرایند توسعه پایدار گردشگری جمهوری اسلامی ایران بنیاد داده‌های نظری با تأکید بر برنامه‌های پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی. *فصلنامه گردشگری و توسعه*، ۷ (۳)، ۷۳-۲۵.
- عناستانی، علی اکبر؛ شایان، حمید و تقیلو، علی اکبر. (۱۳۹۲). نقش مشارکت در توانمند سازی اقتصادی مناطق روستایی با تأکید بر کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان ایجرود بالا- استان زنجان). *فصلنامه فضای جغرافیایی*، ۴۴ (۱۳)، ۹۰-۷۳.
- عینالی، جمشید؛ چراغی، مهدی و عباسی، فریبا. (۱۳۹۸). تحلیل اثرات گردشگری خانه‌های دوم بر اقتصاد خانوارهای روستایی. *مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۴ (۱۴)، ۱۱۶۵-۱۳۴۹.
- گاز، مریم؛ مولاژی هنجین، نصرالله؛ پوررمضان، عیسی و افشاری آزاد، محمدرضا. (۱۴۰۰). تبیین نقش گردشگری در پایداری کالبدی و نهادی روستاها (شهرستان آمل- استان مازندران). *مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۶ (۴)، ۶۸۳-۶۹۳.
- محمدی، عبدالحمید؛ اعتباریان، اکبر و ابراهیم‌زاده، رضا. (۱۳۹۸). تدوین نقشه راه گردشگری شهری با رویکرد توسعه منابع انسانی (مطالعه موردی: استان اصفهان). *مجله جغرافیا و مطالعات شهری و منطقه‌ای*، ۸ (۳۲)، ۱۱۲-۹۷.
- مسعود، محمد و حق وردیان، فاطمه. (۱۳۹۱). نقش سرمایه اجتماعی بر توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: پیرامون محله استخر عینک رشت). *مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۷ (۱۸)، ۱۴۰-۱۲۸.
- Abou-Shouk, M.A., Mannaaab, M. T., Elbazce, A. M. (2021). Women's empowerment over recreation and travel expenditures in Pakistan: Prevalence and determinants. *Tourism Management Perspectives*, 37(2), 1-12.
- Cynarski, W., & Grzywacz, R. (2016). Tourist, ecological and recreational behaviours in leisure time—contribution to the sociology of leisure. *Price Naukowe Academia mi. Jana Długosza w Częstochowie Cultural Fizyczna*, 15(1), 79-88.

- Manzoor, F., Wei, L., Asif, M., Haq, M. Z. U., & Rehman, H. U. (2019). The contribution of sustainable tourism to economic growth and employment in Pakistan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(1), 1-14.
- Mokras-Grabowska, J. (2017). 'Nowe rekreacyjne przestrzenie miejskie w obiektach postindustrialnych i ich percepcja' ['New recreational areas in postindustrial complexes'] *Studia Periegetica*, 3(19), 134-153.
- Mshenga, P. M., Richardson, R. B., Njehia, B. K., & Birachi, E. A. (2010). The contribution of tourism to micro and small enterprise growth. *Tourism Economics*, 16(4), 953-964.
- Frechtling, D. (2013). *The Economic impact of tourism: Overview and examples of macroeconomic analysis*. UNWTO Statistics and TSA Issues Paper Series.
- Palicki, S., & Stachowska, P. (2016). Estetyzacja artystyczna w procesie rewitalizacji miast ['Artistic aestheticization in the process of urban revitalization'] *Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu [Research papers of Wrocław University of Economics]* no 418.

How to cite this article:

Mohammadi Yeganeh, B., Cheraghi, M., & Nasiri, S. (2023). Evaluation of the Tourism Complex Scale on Urban Empowerment in Parsabad Moghan County. *Journal of Studies in Human Settlements Planning*, 18(3), 37-48.

ارجا به این مقاله:

محمدی یگانه، بهروز؛ چراغی، مهدی و ثریا نصیری. (۱۴۰۲). ارزیابی مقیاس مجتمع گردشگری بر توانمندسازی شهری در شهرستان پارس آباد مغان. *مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۸ (۳)، ۳۷-۴۸.